

tier för att den historiska forskningen inte hindras och den fria yttrande- och kritikrätten i övrigt inte begränsas. Vidare har riksdagen framhållit att de särskilda problem som uppkommer i samband med skadeståndsskyldighet vid brottet förtal av avliden bör närmare övervägas. Här har bl. a. särskilt pekats på problemen hur skadeståndsskyldighet skall utkrävas när flera målsägande efter varandra för talan om samma brott eller när ett stort antal tidningar efter varandra återger samma kränkande uppgift.

Karin Ringberg.

Litteratur

Kenny's Outlines of Criminal Law, 19. udg. ved J. W. Cecil Turner, Cambridge University Press, 1966, 680 sider. Anmeldt af højesteretsdommer, dr. jur. J. Trolle.

Dette værk, der første gang udkom i 1902, var resultatet af forelæsninger, som dets forfatter havde holdt for et stadigt voxende auditorium omkring 25 år tidligere. Dets hensigt var at gøre studiet af kriminalretten tillokkende, ikke blot ved at give oplysende eksempler, som kunne gøre abstrakte legale principper levende og virkelige, men også at trække forbindelsen til fortiden og derved forklare de historiske ejendommeligheder, som loven stadig indeholdt. Videre var det formålet at pege på de vigtigste sociale, psykologiske og retlige strids spørgsmål, som sandsynligvis vil komme op i fremtiden. Disse hensigter lykkedes til fulde, og bogen oplevede under dens oprindelige forfatter 13 udgaver, den sidste i 1929. Siden er den under redaktion af J. W. C. Turner med nogle års mellemrum kommet i yderligere 6 udgaver, af hvilke den her omtalte er den seneste. I forordet til denne, hvor udgiveren som i de tidligere fremsætter nogle almindelige betragtninger, beklager han, at årene efter forrige udgave har været præget af en apathi, som den engelske lovgivning har udvist i de sidste 30 år. Spil, som i tidligere tider var bekæmpet kraftigt som umoralsk, optræder man ikke mere imod med styrke, og ondet har derfor spredt sig som en virus, så at det er blevet sagt offentligt, at spil nu er landets største industri og bakked op af foretagender med stor financier styrke, og som næppe har skrupler, når det gælder at værne deres interesser. Udgiveren gør sig derfor til talsmand for en kraftig beskatning for at begrænse dette sociale onde.

Bogen falder i 4 hovedafsnit: Strafferettens almindelige del, den specielle del, bevislæren og den kriminelle retspleje. Hvert af disse er inddelt i kapitler. Men hele bogen består, hvad der letter brugen (og gør henvisningerne overskuelige), fra først til sidst af fortløbende nummererede punkter til behandling af hvert emne, for hvis begreber og definitioner, der gøres kort og klart rede, rigeligt støttet — i text eller noter — af henvisninger til sager. De historiske oplysninger er fyldige og går ofte langt tilbage.

Den engelske strafferets inddelinger på det objektive forbrydelsesområde adskiller sig som bekendt væsentligt fra det hos os tilvante, og det samme gælder også en del af de subjektive begreber. Forståelsen af dem kan efter omstændighederne være vanskelig for fremmede, fordi der i England synes at være en vis tilbøjelighed til at bibeholde ærværdige og arkaiske betegnelser for begreber, mens indholdet er skiftet gennem tiderne. Som eksempel kan nævnes (fra § 104 ff) det subjektive rekvisit til murder „malice aforethought“, der fra middelalderen er undergået en udvikling, indtil det nu i det store og hele synes at dække vort forsæt. Begrebet har dog, som forfatteren påpeger og kritiserer, beholdt et hårdt „fragment“, som har modstået ødelæggelse gennem alle de ændringer, som er sket i det sociale syn på de principper, som burde gælde for ansvarlighed til straf. Indtil nylig har der således stadig eksisteret to rester af den ældre doktrin, at et drab er „murder“, skønt der ikke er nogen malice aforethought, altså skønt gerningsmanden ikke havde hensigt til at dræbe, og heller ikke forstod, at hans handlemåde kunne medføre døden. Det ene er, når nogen har forårsaget en andens død under modstand mod anholdelse af en af rettens håndhævere, og det andet er, når død forårsages af nogen under udførelse af „a felony of violence“. Dette blev kaldt „constructive malice“. Tilstanden er blevet ændret ved loven om manddrab af 1957.

I dansk ret er *efterfølgende meddelagtighed*, som det vil huskes, straffri, undtagen når der foreligger hæleri. Men som det vil være læsere af engelske kriminalromaner bekendt, er der i England et alment begreb efterfølgende meddelagtighed, som også gælder f. ex. ved drab, og som fører til, at den, der hjælper en drabsmand med at undslippe, f. ex. ved at skjule ham, er strafbar som meddelagtig. Her må dog bemærkes, — hvad anmelderen noterer med skamfølelse — at da det er en hustrus pligt at støtte sin mand og bevare hans hemmeligheder, er hun straffri, hvis hun skjuler manden for retfærdigheden, efter at han har begået en forbrydelse; men det tilsvarende gælder ikke manden, hvis han i samme situation hjælper sin kone: han bliver her ved meddelagtig i hendes lovovertrædelse. Men hvis konen på egen hånd og uden mandens vidende hjælper en forbryder, bliver hun og ikke manden, meddelagtig.

For at tage en anden forskel fra dansk ret, kan det nævnes, at *selvmord*, som det måske vil være bekendt, igennem lange tider har været anset som „a felony“ i England, og forsøg på selvmord derfor strafbart. Det er nu ikke længere tilfældet. Som en konsekvens heraf fastsætter den før omtalte lov af 1957 om manddrab, at det for fremtiden skal være manslaught og ikke murder, når nogen tager en andens liv efter en selvmordsaftale, men det påhviler den tiltalte at føre bevis for aftalen. — Vi har ikke i dansk ret tilsvarende bestemmelser om selvmordspagten. Anmelderen har i sin tid haft sager herom — både hvor pagten var in confesso, og hvor en pagt blev påberåbt, men dens

existens bestridt af anklagemyndigheden — og er altid gået ud fra, at den er straffri, hvis en sådan aftale foreligger. Med andre ord: vil to personer gå i døden sammen ved at tage gas, har jeg anset den, der lukker op for hanen, for straffri, selvom den anden dør, og han selv overlever. — Men det må erkendes, at der egentlig ikke er noget formelt holdepunkt for det i loven.

Sådan handling bliver altså nu i England betragtet som „manslaughter“. Det er derfor med beklagelse, at man i det dermed følgende afsnit, der handler herom, læser, at der ikke er nogen klar definition af dette begreb hos ældre autoriteter, og at selv idag er den forvirring, som reglerne om manddrab befinder sig i, så stor, at det ikke er muligt at give en autoritativ definition i jævne vendinger. Indtil det 19' århundrede opfattede man begrebet som en supplerende kategori af manddrab, der rummede sådanne drab, som hverken var berettigede, undskyldelige eller morderiske. Manslaughter har altid været „felony“, men dets legale natur har mere end for alle andre arter af drab, været tilsløret ikke blot af det ændrede indhold, man i tidernes løb har lagt i begrebet *mens rea* (det subjektive rekvisit), men også af relikter af den arkaiske regel om objektivt ansvar. — Det drøftes derefter i hvilket omfang forårsagelse af død under udøvelse af sport er manslaughter. Der er ingen fast regel. Mange arter af sport er lovlige, selvom de er forbundet med risiko for at tilføje personskaade, når de udøves uden ond hensigt og uden, hvad der ville blive betragtet som brutalitet. Af betydning har det imidlertid også været, om selve sporten var ulovlig eller ej. I middelalderen var således en turnering med skarpe våben forbudt, og en ridder, som dræbte en anden under en sådan idræt, ville derfor være skyldig i manddrab. Men hvis kongen havde bifaldet en sådan turnering, var den legaliseret ved denne ordre, og en af modstandernes død var i så fald ikke drab, men et uheld. Idag gælder noget lignende. Kamp med skarpe våben er ulovlig, men ikke almindelig fægtning, brydning eller fodbold, hvis der optrædes med passende omhu. — Det gælder dog ikke „prizefighting“, som er og altid har været anset for ulovlig. Imidlertid er det ikke let at sige, hvad forskellen er mellem en „prize-fight“ og en boxekamp for en pengepræmie. Besvarelsen synes at måtte afhænge af øjeblikkets almindelige opfattelse i det område, hvor den finder sted!

Man kunne på denne måde fortsætte med at berette om belærende, tankevækkende eller ejendommelige enkeltheder fra moderne eller forsvunden tid, men herom må henvises til bogen.

Nogle bemærkninger skal dog endnu gøres om engelsk bevislære. Der tales ikke sjældent her i landet om engelsk rets forbud mod „hearsay evidence“, referat af udtalelser på anden hånd. Reglerne herom er imidlertid ikke så enkle, som det ofte tros hos os. Det, der ligger i hovedreglen, er, at det ene vidne ikke må give et andet vidnes direkte vidnesbyrd. Forbudet skyldes slige vidnesbyrds upålidelighed, ikke det, at de er irrelevante — de kan i høj grad være relevante — men de

kan nemt blive fordrejede eller være misforståede. Forfatteren mener, at forbudet imod dem i England skyldes deres farlighed under jury-systemet, og at deres tilladelighed på Kontinentet har forbindelse med, at man til sent har haft fagdommere, overfor hvilke faren ved hear-say var mindre. Udelukkelsesprincippet gælder ikke blot det talte ord, men også det skrevne og endda anden mands handlemåde, hvis den påberåbes som indicium for noget, som man i den pågældende sag søger at bevise. — Bevis for, hvad en anden har sagt, er dog tilladeligt, hvis hans ord ikke var et vidnesbyrd om *facta propanda* i den foreliggende sag. Altså: Skønt A's forklaring om, hvad han hørte B sige, er forbudt som bevis for sandheden af, hvad B sagde, kan den gives for at godtgøre — hvis det er relevant — at B sagde noget eller hvordan sinds-tilstanden var hos nogen, der hørte B's bemærkning. Det er således ikke tilladeligt, at et vidne forklarer, at en dame, efter at han var blevet ramt af en kastet sten, pegede på tiltaltes gadedør og sagde, at den, som kastede stenen, gik ind ad den. Men det ville være tilladeligt, at vidnet forklarede, at han havde hørt, at damen, da en mand nærmede sig hende, havde sagt: „Hallo, Mr. Gibson, hvor går De hen?“, ligesom at han havde hørt kvinden skribe eller set hende løbe væk. For disse ting ville være indiciebeviser, idet de var resultater af, at han havde set manden, og hvad han gjorde, er derfor bevis for hendes reaktion. Beslægtet hermed er, hvad der er blevet kaldt vidnesbyrd om *res gestae*, hvis præcise mening iøvrigt ikke er helt klar. *Res gestae* omfatter alle relevante fakta eller begivenheder, som der skal tages stilling til, eller som er ledsagefænomener til noget sådant. Det er klart, at der her kan være tale om lyde eller ord, hvis de er relevante. — Iøvrigt er naturligvis talte ord genstand for bevisførelse, hvis det er dem, sagen drejer sig om, f. ex. ærefornærmende ytringer. Det samme gælder udtalelser om følelser eller fornemmelser som f. ex. „Det gør ondt, hvor han sparkede mig“, eller „Jeg føler mig meget syg“. — Der er en række detaillerede regler, som det ville være for vidt at gå ind på her.

Bogen kan på det bedste anbefales til alle, der har interesse for engelsk ret.

Jørgen Trolle.

Ungdom i drift

Av RAGNAR HAUGE

David Matza: Delinquency and Drift. John Wiley & Sons Inc., New York 1964, 191 s.

I løpet av det siste tiår har det innenfor kriminologien vært en stadig økende interesse for kriminelle ungdomsgrupper, og den betydning disse gruppedannelsene har for medlemmenes atferd. Særlig innenfor amerikansk kriminologi har denne tendensen vært påfallende, noe som ikke minst viser seg i det utall av monografier og artikler som er viet dette emnet.

Denne utviklingen kan antakelig tilbakeføres til to forskjellige forhold. For det første har vi i etterkrigstiden vært vitne til en meget radikal økning i den registrerte kriminalitet blant ungdom, en økning som først ga seg utslag i U.S.A., men som senere — og da særlig i midten av 1950-årene — har hatt sitt motstykke også i de fleste europeiske og andre industrialiserte land. Samtidig ble man i økende grad klar over at svært mange av disse lovovertrედelsene ble begått av to eller flere ungdommer i fellesskap. En del av disse unge lovovertrედerne opptrådte gruppevis og på en måte som gjorde at man vanskelig kunne unngå å legge merke til dem, og betegnelser som „Skinnkuttar“, „Teddyboys“, „Halbstarcken“, „Blousons Noir“ og liknende bidro ytterligere til å feste oppmerksomheten på at ungdomskriminalitet ofte hadde karakter av et gruppefenomen.

For det andre har det innenfor etterkrigstidens sosiologi og sosialpsykologi vært en økende interesse for utforskningen av smågruppen og dens atferdsdeterminerende betydning. Og de kriminelle ungdomsgjengene er bare en — men en av de mest fargerike — av de mange typer av smågrupper som har fanget forskernes interesse.

Den første av etterkrigstidens forskere som tok opp spørsmålet om gjengkriminaliteten var Albert Cohen i boken „Delinquent Boys“ som ble utgitt i 1955. I 1958 kom Bloch og Niederhoffer med „The Gang“, og på samme tid fremsatte Walter Miller sine synspunkter i forskjellige tidsskriftartikler. Og i 1960 ble Cloward og Ohlins „Delinquency and Opportunity“ utgitt.

Felles for disse forfatterne er at de ser det enkelte gjengmedlems kriminalitet som et resultat av tilhørigheten til en ungdomsgruppe med en delkultur som helt eller delvis står i strid med de normer som ellers hersker i samfunnet. Lovovertrედelsen er et utslag av at den unge forsøker å leve opp til gruppens normer. Hovedsaken i disse arbeidene er å forklare hvorfor en kameratgruppe utvikler en slik delkultur, og det er på dette området de anlegger forskjellige forklaringsprinsipper. At det enkelte medlem følger gjengkulturen har de derimot uten videre sett som en konsekvens av gruppepresset innenfor gjengen.

For et par år siden kom det imidlertid ut en ny bok om gjengkriminalitet blant ungdom — „Delinquency and Drift“ av David Matza, — en bok som stiller spørsmålsteget ved mange av de synspunkter disse teoriene bygger på. Matza tar sitt utgangspunkt i at teoriene — eller rettere de premisser disse teoriene bygger på — ikke er forenlige med de faktiske forhold. Dersom kriminaliteten var en følge av at den unge bekjente seg til en kriminell delkultur skulle dette ha som konsekvens at han ville føle indignasjon og forurettelse når han ble pågrepet, på samme måte som en politisk forbryter ville føle det. I stedet finner man skamfølelse og skyldbevissthet. Han hevder videre at man skulle vente at lovovertrედeren ville forakte lovlydighet — i stedet finner man at lovlydige ofte blir sett opp til og beundret, og dersom underholdningsstjerner, sportshelter og andre idoler begår lovovertrედelser

vil det bli reagert sterkt på dette blant unge lovovertridere. Man vil også finne at gjengmedlemmer ofte vil reagere sterkt på de samme handlinger som de selv begår, dersom disse handlinger rammer visse grupper av personer — kamerater, slektninger, handicappede og andre.

Heller ikke harmonerer disse teoriene med det faktum at kriminaliteten tross alt bare utgjør en meget liten del av gjengmedlemmenes aktiviteter. Dersom kriminalitet var en så sentral del av delkulturen som disse teoriene forutsatte, skulle man vente at kriminaliteten hadde et meget større omfang. Matza peker også på at de fleste gjengmedlemmer vokser opp til lovlydige borgere — et faktum som vanskelig kan forenes med teoriene, eller i hvert fall i tillegg krever en forklaring på hvordan de kriminelle normer forkastes og avløses av storsamfunnets. Og endelig peker han på at gjengmedlemmene tross alt er barn og ungdom, og derfor vil ha en sterk tilknytning til familie, skole og andre institusjoner hvor normer om lovlydighet propaganderes. Og hvordan kan denne tilknytningen gå upåvirket hen over den unge?

Dersom disse innvendingene er holdbare — hva er så årsaken til at teoriene om en kriminell delkultur har kunnet oppstå? Matza finner forklaringen i en feiltolkning av de unges atferd. Fordi man har observert at de unge begår lovovertridelser i fellesskap — i egenskap av gruppedlemmer — har man trukket denne slutning at det innenfor gruppene må finnes en delkultur som foreskriver slike handlinger. Men dermed blir atferden på samme tid det som skal forklares og det som blir forklart. Å trekke slutninger om innholdet av delkulturen ut fra atferden, og dernest ta innholdet av delkulturen som utgangspunkt når det gjelder å forklare atferden, betyr at man er inne i et sirkelresonnement.

Men kritikken av de foreliggende teorier danner bare utgangspunktet for Matzas hovedmålsetting — fremsettelsen av en ny teori om gjengkriminaliteten.

Det sentrale begrep i denne teoribygningen er *drift*. Lovovertridere er etter Matzas oppfatning ungdom i drift mellom lovlydighet og lovovertridelse. De er i en situasjon hvor tilknytningen til og kontrollen fra det konvensjonelle samfunn delvis er løsnet — en situasjon hvor lovovertridelsen er blitt et mulig alternativ til lovlydigheten. Men det er heller ikke mer enn et mulig alternativ. At ungdom er i drift er ikke ensbetydende med at de er lovovertridere — selv om det er blant slik ungdom flertallet av lovovertridere rekrutteres.

Forutsetningen for at en ungdom skal komme i drift er tilknytningen til en kameratgruppe — en gjeng — med en delkultur av et bestemt innhold. Denne delkulturen er imidlertid ikke kriminell i den forstand at den inneholder normer og verdier som foreskriver kriminell atferd, og som den unge må leve opp til for å bli godtatt og oppnå status i gjengen. Det er i stedet en delkultur som godtar kriminalitet, men uten å kreve slik atferd av sine medlemmer. Delkulturens betydning ligger

i at den nøytraliserer samfunnets krav til den unge om å opptre lovlydig, men stiller ham ellers fritt i valget mellom lovlydige og lovstridige handlingsalternativer.

Nøytralisering er det annet sentrale begrep i Matzas fremstilling. Ved at de krav straffeloven og moralnormene stiller blir nøytralisert av delkulturen, er det mulig for den unge å overtre dem samtidig med at han i prinsippet bekjenner seg til dem. Eller sagt på en annen måte — nøytraliseringsprosessen gjør det mulig for den unge å fortolke en atferd som objektivt sett representerer en lovovertrjedelse, på en slik måte at den faller innenfor det tillatte.

Den vesentligste del av Matzas fremstilling går ut på å gi en beskrivelse av hvordan denne nøytraliseringsprosessen finner sted — hvordan en ungdom kommer i drift.

Det første ledd i forklaringen tar sitt utgangspunkt i at strafferettslige bestemmelser ikke er absolutte. De er bare et mønster for atferd begrenset både når det gjelder tid, sted, person og andre omstendigheter. Drap er forbudt — men ikke i krig eller når samfunnet anvender det som straff. Innbrudd er straffbart — men ikke dersom det begås under en snøstorm på fjellet for å redde liv. Voldsanvendelse er ulovlig — men ikke når det skjer overfor en angriper. Og likedan er det med andre handlinger som objektivt sett er straffbare — nødtilstand, alder, sinnssykdom etc. er omstendigheter som gjør dem straffrie eller i hvert fall relativt unnskyldelige.

Dette at det i tillegg til det å begå en ellers straffbar handling også må foreligge andre betingelser før gjerningsmannen kan stemples som lovovertreder, er ikke bare en juridisk konstruksjon. Den har dype røtter i samfunnslivet. At man regulært ikke skal straffe noen for en handling som ikke er foretatt i ond vilje er like selvsagt innenfor barneoppdragelse som innenfor rettspleie — like selvsagt for lovovertrederen som for dommeren.

Men der ender også likheten mellom rettssystemet og gjengkulturen. De omstendigheter som i den unge lovovertrederes øyne gjør handlingene straffri er langt videre enn de straffeloven legger til grunn, selv om de i prinsippet har felles røtter. Og tre av de omstendigheter som ifølge straffelovgivningen gjør en ellers straffbar handling straffri er etter Matzas oppfatning av sentral betydning innenfor gjengkulturen — nemlig nødverge, tilregnelighet og subjektiv skyld.

Dersom en handling er foretatt i *selvforsvar* — som nødverge — kan gjerningsmannen ikke straffes. Men mens straffelovens nødvergebegrep er meget snevert, favner det langt videre i gjengkulturens fortolkning. Å gå til angrep på en annen gjeng som truer med å trenge inn i ens eget nabolag, å slå ned de som truer en, å bære skytevåpen for å kunne forsvare seg dersom en skulle bli angrepet — alt dette er selvforsvar eller legitim forberedelse til selvforsvar etter gjengmedlemmenes oppfatning. Og like vid er fortolkningen av begrepet *tilregnelighet*. At man er så full at man ikke vet hva man gjør, å bli gal av

raseri eller syk av opphisselse er tilstander som ifølge gjengkulturen gjør en straffri. Forskjellen mellom rettssystemet og gjengkulturen når det gjelder kravet til *subjektiv skyld* viser enda større uoverensstemmelse. Mens uaktsomhet i de fleste sammenheng er en tilstrekkelig skyldgrad i strafferetten, blir den tillagt straffriende virkning av gjengmedlemmene. Det man ikke har ment, kan man ikke lastes for nærmest uansett hvor meget man er å klandre for ens uforsiktighet eller manglende omtanke. Men gjengkulturen stiller ikke bare strenge krav til den subjektive skyld, den utvider også begrepet på en annen måte. Gjengkulturen frakjenner sine medlemmer skyld, dersom handlingen kan tilbakeføres til omstendigheter de ikke har kontroll over. Skjebnen er en slik ukontrollerbar faktor. Ens skjebne er bestemt av ens omverden. Manglende utdanning, dårlige kamerater, økonomisk usikkerhet, avvisende foreldre — alt dette er forhold som ifølge gjengkulturen påvirker ens atferd, men som man samtidig ikke selv har mulighet for å influere. Den unges handlinger blir på denne bakgrunn forståelige og unnskyldelige — de er skjebnebestemte i den forstand at enhver annen i samme situasjon ville handlet på samme måte.

Disse synspunktene ligger nær opp til synspunkter som ikke er fremmede for den alminnelige oppfatning — slagordene om behandling istedenfor straff er f. eks. i utpreget grad knyttet til en oppfatning om at individet er et produkt av sine omgivelser og derfor ikke personlig kan lastes for sine handlinger.

Gjengkulturens transformering av en lovovertrædelse fra en straffbar til en straffri handling ved å utvide og omfortolke begrepene nødverge, tilregnelighet og subjektiv skyld er noe som finner sted innenfor gjengen. Støtten fra de andre er en nødvendig forutsetning. Alene vil hver enkelt stå svakt fordi han vil bli konfrontert med motargumenter fra utenverdenen. Men med støtte i fellesskapet innenfor gjengen — ved tilegnelsen av en delkultur hvor disse synspunktene er sentrale — vil utenverdenens motargumenter miste meget av sin gjennomslagskraft; de vil nøytraliseres. Men dette er ifølge Matza bare det første ledd i nøytraliseringsprosessen. Det er den første betingelse for at den unge skal komme i drift. Men det er ikke en tilstrekkelig betingelse. I tillegg må det være forhold som gjør at lovbrudd i visse tilfelle foretrekkes fremfor lovlydighet. Det må finne sted en ytterligere transformering av lovovertrædelsen fra en handling som ikke bare er mulig, men som også er akseptabel. Og forutsetningen for dette er ifølge Matza at den unge føler en viss antagonisme overfor rettssystemet og dets representanter — en antagonisme som har sin rot i en følelse av urettferdighet.

Mens Matza fremstiller det første ledd i nøytraliseringsprosessen — benektelsen av ansvarlighet — i tilknytning til den materielle straffrett, knytter han det neste ledd — følelsen av urettferdighet — til et prosessuelt aspekt. Han tar utgangspunktet i det faktum at betingelsen for at en person skal kunne straffes er at visse prosessuelle krav om

framgangsmåten ved bevisbedømmelsen og straffeutmålingen blir oppfylt.

Heller ikke dette er noe som er særegnet for rettsvesenet — det har paralleller i meget utbredte oppfatninger. Foreldre straffer ikke før de har hørt barnas forklaring, og den straff de ilegger står i et visst forhold til forgåelsen. Og også innenfor gjengkulturen stilles det krav om at myndighetene følger visse spilleregler. Brytes disse — eller oppleves det som om disse blir brutt — resulterer dette i en følelse av å være urettferdig behandlet.

Gjengkulturens prosessuelle krav faller i fem hovedgrupper — at avgjørelsen treffes på basis av de fakta som foreligger, at like handlinger straffes likt, at vedkommende myndighet er kompetent til å treffe avgjørelser, at de bestemmelser som anvendes har en viss moralsk forankring og endelig at det er likhet for loven.

Det første krav — at *avgjørelsen treffes på basis av de fakta som foreligger* — kan etter gjengkulturens oppfatning overtres på mange måter. Det er f. eks. lettere å mistenke en som tidligere har gjort seg skyldig i en lovovertrødelse — noe som fører til at gjengmedlemmer vil kunne bli pågrepet og dømt selv om de faktiske opplysninger som peker i retning av at de er gjerningsmennene, ikke ville vært tilstrekkelige til å ha funnet en annen skyldig. Eller en avgjørelse av skyldspørsmålet kan bygge på en beskrivelse av fakta som på visse punkter er i uoverensstemmelse med de faktiske forhold. I visse tilfelle vil det også kunne hende at man blir dømt for handlinger som man ikke har begått.

Kravet om at *like handlinger skal straffes likt* vil også i mange tilfelle oppleves som om det blir overtrådt. De fleste gjengmedlemmer vil bli stilt for en ungdomsdomstol — en domstol som i utpreget grad treffer sin avgjørelse på basis av individuelle kjennetegn ved hver enkelt tiltalt. To ungdommer som blir dømt for de samme lovovertrødelsene vil derfor kunne bli møtt med vidt forskjellige reaksjoner — noe som ville kunne oppleves som en forskjellsbehandling. Dette blir ytterligere styrket ved at domstolen i mange tilfelle overfor den unge vil presisere at det ikke er den handling han har begått som er avgjørende for reaksjonen, men det er visse bakenforliggende omstendigheter som f. eks. det at han er foreldreløs eller at han har skulket skolen. Underforstått ligger at dersom han f. eks. hadde hatt foreldre eller vist større interesse for skolen ville reaksjonen blitt en annen og mindre inngripende. Dette vil underbygge den unges oppfatning av urettferdigheten i systemet — fordi han er foreldreløs eller uinteressert i skolearbeide blir den unge utsatt for en reaksjon som han med rette eller urette opplever som en straff.

Det tredje kravet er at *avgjørelsen skal treffes av personer som er kompetente til dette*. Selv om den unge vil godkjenne at politi og domstoler juridisk sett har den fornødne kompetanse, vil han i mange tilfelle oppleve det som om de faktisk er inkompetente. At man kan begå

lovovertrædelser uten å bli pågrepet, at man kan lyve uten å bli avslørt er forhold som den unge tar som en bekreftelse på dette. Politiets, fengselspersonalets og vernelagsarbeidernes uttalelser om at de er overarbeidet og underbetalt vil bli tatt som en bekreftelse på at de må være udugelige som ikke har fått seg bedre jobber. Og kunnskapene om — eller troen på — korrupsjon innenfor rettsystemet vil influere på bedømmelsen av myndighetenes inkompetanse.

Kravet om at *de lovbestemmelser som anvendes skal ha en viss moralsk forankring* er imidlertid det som oftest skaper følelsen av urettferdighet. Dette kravet er nært knyttet til det første ledd i nøytraliseringsprosessen — benektelsen av ansvar for lovovertrædelser. Den moralske forankring mangler når man blir straffet for handlinger som faller utenfor det som etter den unges oppfatning burde være straffbart — fordi det fant sted under slike omstendigheter at den unge opplever det som nødverge, i en tilstand av utilregnelighet eller uten å ha utvist subjektiv skyld. Eller det kan være handlinger som er motivert av positive følelser som lojalitet til kamerater eller forsvar for sin egen ære — motiveringer som i den unges øyne burde ført til at handlingene falt utenfor det straffbare.

Det siste krav — kravet om *likhet for loven* — er et krav om at de former for atferd som forbys og hvis overtrædelse fører til at gjerningsmannen straffes skal være de samme for alle befolkningsgrupper. Imidlertid omfatter de lovbestemmelser som kan føre til at en ungdom i U.S.A. blir stilt for en ungdomsdomstol ikke bare egentlige lovovertrædelser. Ulydighet mot foreldre, skoleskulk, å være ute om natten, å ha seksuelle forhold, bruk av alkohol — alt dette er forhold som kan medføre inngrep fra samfunnets side overfor den unge, mens derimot voksne som foretar de samme handlinger vil gå fri. Denne forskjellsbehandlingen vil den unge oppfatte som urettferdig — ikke minst fordi mange av disse handlingene vil være manifestasjoner av behovet for å vise sin selvstendighet og uavhengighet.

Følelsen av urettferdighet — skapt av den unges oppfatning om at samfunnet ikke lever opp til sine egne spilleregler — forutsetter en viss kontakt mellom den unge og strafferettssystemet. Men dette betyr ikke at den unge først vil oppleve følelsen av urettferdighet når han selv blir stillet ansikt til ansikt med rettshåndheverne. På samme måte som kontakten med gjengkulturen fører til at den unge lærer seg å transformere lovovertrædelser fra en straffverdig til en unnskyldelig handling, lærer han også om urettferdigheten i rettssystemet. Beskrivelser av uskyldig dømt, korrupsjon, variasjoner i straffutmåling vil være elementer i gjengkulturen som preger den unges oppfatning, og nye eksempler vil ytterligere underbygge de oppfatninger som allerede er skapt.

Disse to elementene — den manglende opplevelse av lovovertrædelser som straffverdig og følelsen av urettferdighet — går sammen i nøytraliseringsprosessen og fører til at den unge kommer i drift. Han

befinner seg i en situasjon hvor lovovertreddelsen oppleves som et mulig og akseptabelt handlingsalternativ. Men mens drift er en betingelse for lovovertreddelsen, er den ikke en tilstrekkelig betingelse. Gjengkulturens betydning ligger etter Matzas oppfatning nettopp i at den definerer lovovertreddelser på denne måten, og ikke i at den foreskriver at den unge skal begå slike handlinger. En ungdom kan være i drift uten å være lovovertreder.

Etter Matzas oppfatning er derfor tilhørighet til en kriminell delkultur i seg selv ikke tilstrekkelig til å utløse det kriminelle handlingsalternativ. Det må et tilleggselement til. Og dette tilleggselementet finner han i viljen til å begå en lovovertreddelse — i lovovertrederens mer eller mindre bevisste valg i den konkrete situasjon.

Å introdusere begrepet viljens frihet på et tidspunkt da de endeløse debatter om begrepet er et tilbakelagt stadium, og hvor man forlengst har godtatt at det er et begrep som er lite egnet som et vitenskapelig utgangspunkt kan synes uoverveid. Matzas ønske er imidlertid ikke å blåse liv i debattene om en fri vilje eksisterer eller ikke. Han nøyer seg med å postulere begrepet, og med dette som utgangspunkt reiser han spørsmålet om under hvilke betingelser viljen til å begå lovovertreddelser blir aktivisert.

Man kan — og med rette — reise spørsmålet om ikke den formulering Matza gir av problemet er mer egnet til å viliede enn å veilede. Det han egentlig er på jakt etter de faktorer som virker utslagsgivende for hvorvidt en lovovertreddelse eller en lovlydig handling blir resultatet i en konkret situasjon. Og å dra inn begrepet vilje — som er så belastet med uklare assosiasjoner — som en mellomliggende faktor gjør ikke problemstillingen klarere.

For å besvare spørsmålet om de betingelser som utløser en lovovertreddelse — som aktiviserer viljen til å begå en lovovertreddelse som Matza uttrykker det — må man sondre mellom de tilfelle hvor vedkommende gjentar en type lovovertreddelse som han tidligere har begått, og de tilfelle hvor han begår en ny type lovovertreddelse.

Det som er avgjørende for hvorvidt en lovovertreddelse gjentas eller ikke, er ifølge Matza for det første hvorvidt resultatet av den eller de tidligere lovovertreddelser var vellykket. Dersom den unge utførte den på en klønete eller lite verdig måte, eller dersom utbyttet var minimalt i forhold til de forberedelser og anstrengelser det krevde, vil han neste gang han står i en tilsvarende situasjon ha visse betenkeligheter med på ny å prøve seg. Men fordi de fleste lovovertreddelser ikke forutsetter særlige anstrengelser eller krever særlig dyktighet, er det relativt få som avstår fra lovovertreddelser av denne grunn. For det annet krever gjentakelse av en lovovertreddelse at man på en eller annen måte klarer å mestre den redsel man vil kunne bli utsatt for. Tanken om på ny å bli grepet av den redsel de følte forrige gang, vil gjøre at mange vil avstå fra lovovertreddelsen.

Når det gjelder å begå en ny type lovovertreddelser finner Matza for-

klaringen på et annet punkt — nemlig i en slags følelse av desperasjon. Det er mange årsaker til at en slik følelse kan oppstå, men den viktigste er de tilfelle hvor man blir stilt i en situasjon som man selv ikke har herredømme over — hvor ens verdighet blir truet. Når man blir utsatt for ting man oppfatter som trusler mot ens verdighet — man blir kommandert av autoriteter eller latterliggjort av sine likemenn — har man et behov for å gjenvinne sin selvaktelse. Lærerens spydige kommentarer til ens skoleprestasjoner i klassens påhør, foreldrenes ordre om å være i haven og passe lillesøster når de andre går på kino, kameratenes latterliggjørelse av ens utseende — alt kan være trusler mot ens selvaktelse og skape et situasjonsbestemt behov for å gjenreise selvaktelsen. Og lovovertreddelsen er et egnet middel til dette. Selv om man teoretisk har andre muligheter, f. eks. ved å hevde seg intellektuelt eller idrettslig vil sjansene for at man skal lide nederlag på disse områdene være store. Sjansene for at man skal vinne i en ordveksling med læreren eller at man ved trusel om fysisk vold skal få kameratene til å slutte med sin latterliggjørelse, kan være små. Når det gjelder lovovertreddelser er forholdet et annet — et nederlag i den forstand at man blir pågrepet er ikke noe egentlig nederlag fordi det likevel er en dokumentasjon av ens mot og mandighet. Lovovertreddelsen er derfor et velegnet middel til å gjenvinne respekten.

Etter Matzas oppfatning er derfor en situasjonsbestemt følelse av desperasjon eller nederlag det som utløser de konkrete lovovertreddelser blant ungdom i drift. Og når man først har begått en lovovertreddelse vil man fortsette å begå liknende lovovertreddelser dersom man første gang mestret selve handlingen og de angstfølelser den brakte med seg — dersom de positive aspekter ved handlingen overskygger de negative i den unges øyne.

Det er ikke for meget sagt at „Delinquency and Drift“ representerer en milepel innenfor amerikansk — og derigjennom også innenfor nordisk — kriminologi. Selv om hvert enkelt ledd i det teoretiske system som utvikles kanskje ikke er nytt, representerer den systematiske oppbygging en nyskaping. Den gir en ny modell for tenkningen omkring gjengkriminaliteten som både kan sees som et alternativ til og en videreføring av de tidligere teorier om kriminelle delkulturer. I likhet med sine forgjengere bygger riktignok også Matzas teori i meget liten utstrekning på empiriske data, slik at det vanskelig kan sies at hans synspunkter er mer korrekte enn andres. Men den har den fordel at den på en eller annen måte passer bedre på det bilde man har av den unge lovovertreder. Matzas lovovertreder hører mer hjemme i Oslo eller København enn den lovovertreder som er tegnet i de andre teorier — gjengkulturen er ikke lenger en fremmedartet utvekt som utelukkende finner grobunn i Chicagos eller Bostons slumstrøk, men den har sine avleggere også i velferdssamfunnets bakgater.

Ragnar Hauge.

James F. Short jr. and Fred. L. Strodbeck: Group Process and Gang Delinquency. The University of Chicago Press. Chicago and London, 1965. 283 s.

I slutten av 1950-årene og begynnelsen av 1960-årene ble det rundt om i amerikanske byer satt i gang en rekke sosiale feltarbeiderprosjekter blant kriminell og asosial ungdom. I motsetning til den tradisjonelle fremgangsmåte innenfor sosialt arbeide hvor man konsentrerer seg om det enkelte individ, tar disse prosjektene sikte på å påvirke de unge gjennom de grupper av jevnaldrende de er medlemmer av.

Synspunktet bak disse prosjektene er at kriminalitet og andre former for asosial atferd i svært mange tilfelle er et produkt av tilknytningen til en ungdomsgruppe med en kriminell delkultur. Det er den unges forsøk på å leve opp til denne delkulturen som leder ham ut i kriminalitet. Ved å endre innholdet av delkulturen i mer sosial retning skulle man derfor kunne forhindre kriminalitet. Og det var dette som var feltarbeidernes oppgave. Deres kriminalitetsforebyggende innsats skulle ta sikte på å skaffe seg innpass i ungdomsgruppene og deretter søke å endre gruppens normer og verdier — gruppens delkultur — slik at lovlydighet avløste asosialitet som atferdsmønster.

Slike sosiale feltarbeidsprosjekter hadde først blitt satt ut i livet gjennom Chicago-area prosjektet i mellomkrigstiden, og ble snart kopiert i en rekke andre amerikanske byer. Sitt egentlige gjennombrudd fikk det imidlertid i slutten av 1950-årene og begynnelsen av 1960-årene — ikke minst som en følge av de teorier om ungdom og gjengkriminalitet som ble fremsatt på dette tidspunkt, i første rekke av forskere som Cohen, Miller og Cloward og Ohlin.

I 1958 satte „The Young Mens Christian Association“ — KFUM — i gang et slikt sosialt feltarbeiderprosjekt i Chicagos slumstrøk. Organisasjonen ønsket imidlertid ikke å arbeide i blinde, den ville også få vurdert virkningene av arbeidet. I den anledning ble det tatt kontakt med universitetet i Chicago — og Short og Strodbeck fikk dermed en enestående anledning til å skaffe seg empiriske data om gjenger og gjengkriminalitet.

„Group Process and Gang Delinquency“ er resultatet av undersøkelsen. I hvilken utstrekning den oppfyller KFUM's forventninger er et åpent spørsmål — den sier svært lite om virkningen av å sette sosialarbeidere i felten. Fra en mer generell kriminologisk synsvinkel er derimot forholdet et annet — den gir et vell av empiriske data om gjengkriminalitet, og reiser et utall av teoretiske problemstillinger.

Short og Strodbecks utgangspunkt var å teste de teorier om gjengkriminalitet som var blitt fremsatt. I løpet av undersøkelsen samlet de imidlertid inn en rekke data uten direkte relevans for teoriene. Og disse data danner grunnlag for nye og interessante hypotesedannelser om gjengdannelser og ungdomskriminalitet.

Det første trinn i forsøkene på å teste teoriene om gjengkriminalitet gjaldt lokaliseringen av forskjellige typer av gjenger. Cloward og Ohlins teori forutsetter at det eksisterer tre forskjellige typer — gjen-

ger hvor henholdsvis slagsmål med andre gjenger, avansert vinningskriminalitet og narkotikamisbruk er de sentrale elementer i gjengkulturen. Det viste seg imidlertid at det var vanskelig å finne slike rendyrkede gjenger. Selv om både gjengslagsmål, vinningskriminalitet og narkotikamisbruk var utbredt innenfor gjengene, var det svært få hvor en av aktivitetene dominerte på bekostning av de andre. Riktignok bød det ikke på særlige vansker å finne gjenger hvor slagsmål og voldsanvendelse florerte. Men først etter ett års iherdige forsøk lyktes det sosialarbeiderne å finne en gjeng hvor narkotikamisbruk var den sentrale aktivitet, og forsøket på å finne en rendyrket kriminell gjeng måtte oppgis. Og man må si seg enige med forfatterne når de konkluderer med at problemene med å lokalisere slike gjenger, reiser tvil om holdbarheten av Cloward og Ohlins typologi.

Det neste trinn i forsøkene på å teste teoriene tok sikte på å undersøke de unges holdning til henholdsvis middelklasseverdier, arbeiderklasseverdier og illegitime verdier. Et stort antall medlemmer i forskjellige gjenger og to kontrollgrupper — en som besto av ungdom fra de samme strøk som gjengmedlemmene, men som ikke tilhørte noen gjeng, og en som besto av middelklasseungdom — ble gjennom gruppeintervjuer spurt om hvordan de vurderte forskjellige former for atferd. Beskrivelsene var utformet med sikte på å teste en rekke hypoteser avledet av teoriene.

Resultatene viste at samtlige ungdommer — uansett gjengtilknytning og sosial status — vurderte illegale verdier lavest og middelklasseverdier høyest, stikk i strid med de hypoteser Short og Strodtbeck avledet av teoriene.

Forfatterne stiller seg litt uforstående til disse resultatene — også deres forventninger gikk åpenbart i retning av at man ville finne forskjeller på dette området. Dette er så meget mer underlig som de selv i en annen forbindelse er inne på en mulig forklaring. I opptakten til boken forteller de nemlig om en delundersøkelse som tok sikte på å belyse synet på ekteskap og familieliv blant de unge. Tolv gjengmedlemmer ble først intervjuet på tomannshånd av en sosialarbeider som gjennom et lengre tidsrom hadde hatt kontakt med gruppen. Samtlige ungdommer ga uttrykk for at ektemannen burde underholde familien, at ektefelle burde ha barn, men ikke for mange, at faren burde vise interesse for sine barn, at han av og til skulle være ute med sine venner, men at dette ikke burde skje til stadighet, og i hvert fall at han ikke burde komme full hjem særlig ofte og at han ikke skulle drive på med andre kvinner — alt i sterk kontrast til de familieforhold de selv var vokset opp under.

For å få i gang en gruppediskusjon om disse spørsmålene og derigjennom få dem nærmere utdypet, brakte sosialarbeideren gruppen sammen med dette formål for øyet. Men resultatet var en skuffelse. Guttene nektet å ta spørsmålene alvorlig — og de som forsøkte det ble latterliggjort og ertet av de andre med den følge at de raskt holdt opp. Og sluttresultatet ble at den enkelte i gruppesituasjonen ga uttrykk for

ganske andre oppfatninger enn de han hadde gitt uttrykk for i de individuelle intervjuer.

Med andre ord — gjengkulturens verdier og den unges egne, internaliserte verdier sto skarpt i strid med hverandre. Dette kan også gi et inntak til forståelse av de resultater Short og Strodtbeck kom til på basis av sin spørreskjemaundersøkelse. Det de målte var ikke gjengkulturens verdier, men den unges egne verdier. Istedenfor å bli forbauset over resultatene — slik Short og Strodtbeck blir det — og hevde at de strider mot teoriene, er det like naturlig å se dem som noe som faller godt i tråd med f. eks. Cohens synspunkt om den unges ambivalens til middelklasseverdiene.

Men det denne undersøkelsen — slik som de fleste andre — viser, er at teoriene om gjengkriminalitet uhyre vanskelig lar seg teste. Det er ikke teorier om individuelle lovovertredere, men teorier om kollektive delkulturer. Og de kan derfor verken bekreftes eller avkreftes gjennom undersøkelser på det individuelle plan.

Selv om testingen av teoriene om gjengkriminalitet var Short og Strodtbecks utgangspunkt, utgjør dette bare en mindre del av den endelige rapport. Storparten av boken — og da særlig de siste kapitlene — tar opp andre aspekter ved gjengkriminaliteten. Og det er på dette området boken er nyskapende.

Det vil føre alt for langt å forsøke å gi noen detaljert redegjørelse for de spørsmål som tas opp i de enkelte kapitler, og de svar som gis. Men et inntrykk av rikholdigheten kan en enkel oppregning gi. I kapittel fire og fem omtales en undersøkelse av de aktiviteter som finner sted innenfor gjengene, basert på feltarbeidernes beskrivelse. I kapittel seks og syv gjøres det rede for en undersøkelse av gjengmedlemmers selvoppfatning basert på en spørreskjemaundersøkelse. Kapittel åtte og ni gir beskrivelser av hva som skjer innenfor en rekke gjenger hvor lederen står i ferd med å miste sin lederposisjon. I kapittel ti gis en beskrivelse av gjengmedlemmene og deres forhold innbyrdes og overfor utenverdenen, og i kapittel elleve gjøres det rede for faktorer som i konkrete situasjoner utløser kriminell atferd.

Til tross for at Short og Strodtbecks undersøkelser vel representerer noe av det beste innenfor den empiriske utforskning av gjengkriminaliteten, har den likevel åpenbare mangler. Boken har mer preg av å være en artikkelsamling enn en gjennomarbeidet sammenhengende fremstilling. Leseren blir kastet hodekulls fra den ene problemstilling til den annen, og metoder og utvalg varierer fra kapittel til kapittel. Og selve fremstillingsmåten — med innviklede og uoversiktlige tabellariske oversikter — gjør ikke det hele lettere, spesielt fordi detaljer og hovedfunn står side om side uten særlige forsøk på å skille mellom vesentlig og uvesentlig. Alt dette gjør nok sitt til at boken ikke får den lesekreten den fortjener. Men dersom man tar seg den umaken å vandre i det villniss av integrerte og vanskelige fortolkbare data som boken inneholder, vil man ved veis ende ikke angre på turen.

Ragnar Hauge.